

УДК 658.14/17
DOI: 10.31732/2663-2209-2025-79-60-71

Дата надходження: 09.05.2025
Дата прийняття до друку: 02.09.2025
Дата публікації: 30.09.2025

Ця робота ліцензується відповідно до [Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License](https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

ФІНАНСОВА БЕЗПЕКА І УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВОЮ СТІЙКІСТЮ МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ЦИКЛІЧНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ВІЙНИ

Світлана Племенецька¹, Ольга Діденко²

¹Канд. екон. наук, доцент кафедри економіки та фінансів, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, e-mail: svitlanapm@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2695-0712>

²Магістрантка, ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна, e-mail: didenkoom@krok.edu.ua

FINANCIAL SECURITY AND MANAGEMENT OF FINANCIAL STABILITY OF SMALL ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF CYCLICAL ECONOMY AND WAR

Svitlana Pletenetska¹, Olha Didenko²

¹Candidate of Economic Sciences, Associate Professor of the Department of Economics and Finance, KROK University, Kyiv, Ukraine, e-mail: svitlanapm@krok.edu.ua, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2695-0712>

³Graduate student, KROK University, Kyiv, Ukraine, e-mail: didenkoom@krok.edu.ua

Анотація. Стаття присвячена дослідженню індикаторів фінансової безпеки підприємств в умовах циклічної економіки та війни. Проаналізовано основні загрози, що впливають на фінансову стабільність бізнесу, зокрема руйнування інфраструктури, порушення логістичних ланцюгів, нестача фінансових ресурсів, девальвація національної валюти, інфляція та зниження купівельної спроможності населення. Визначено, що традиційні методи оцінки фінансової безпеки не враховують специфіку кризових ситуацій, а тому потребують адаптації до сучасних викликів.

У статті розглянуто ключові індикатори фінансової безпеки, серед яких фінансова стійкість, ліквідність, платоспроможність, боргове навантаження, прибутковість, рівень фінансової автономії, а також ефективність управління ризиками. Визначено методи оцінки фінансової безпеки, такі як аналіз фінансових коефіцієнтів, стрес-тестування, сценарний аналіз та рейтингові моделі, які дозволяють підприємствам оперативно реагувати на економічні загрози та розробляти стратегії стійкості.

Окрема увага приділяється ролі державної підтримки у зміцненні фінансової безпеки бізнесу. Доведено, що ефективні заходи, такі як податкові пільги, субсидії, державні гарантії та спеціальні кредитні програми, сприяють підтримці фінансової стійкості малих підприємств. Також акцентується увага на важливості диверсифікації джерел доходів, оптимізації витрат, управління фінансовою стійкістю, ліквідністю та впровадження стратегій антикризового фінансового менеджменту. В умовах війни підприємства стикаються з безпрецедентними викликами, які вимагають швидкої адаптації фінансових стратегій та використання гнучких механізмів управління ресурсами.

Стаття підкреслює необхідність моніторингу фінансової безпеки на рівні підприємств та держави, а також впровадження ефективних механізмів управління фінансовою стійкістю та ризиками. Запропоновані рекомендації можуть бути використані для підвищення фінансової стійкості підприємств у кризових умовах, забезпечення їх фінансової стабільності та збереження конкурентоспроможності на ринку.

Ключові слова: фінансова безпека, управління, фінансова стійкість, малі підприємства, ризики, економічна стабільність, циклічна економіка, воєнний час.

Формул: 0, рис.: 0, табл.: 3, бібл.: 23

Abstract. The article is devoted to the study of indicators of financial security of enterprises in conditions of cyclical economy and war. The author analyzes the main threats affecting the financial stability of business, in particular, the destruction of infrastructure, disruption of logistics chains, lack of financial resources, devaluation of the national currency, inflation and a decrease in the purchasing power of the population. It is determined that traditional methods of assessing financial security do not take into account the specifics of crisis situations and therefore need to be adapted to modern challenges.

The article discusses the key indicators of financial security, including financial stability, liquidity, solvency, debt burden, profitability, level of financial autonomy, and efficiency of risk management. Methods for assessing financial security, such as analysis of financial ratios, stress testing, scenario analysis, and rating models, are identified, which allow enterprises to respond quickly to economic threats and develop resilience strategies.

Special attention is paid to the role of state support in strengthening the financial security of business. It is proved that effective measures, such as tax breaks, subsidies, state guarantees and special loan programs, help to maintain the financial sustainability of small businesses. The article also emphasizes the importance of diversifying sources of income, optimizing costs, managing financial sustainability, liquidity, and implementing crisis financial management strategies. In the context of war, enterprises face unprecedented challenges that require rapid adaptation of financial strategies and the use of flexible resource management mechanisms.

The article emphasizes the need to monitor financial security at the level of enterprises and the state, as well as to implement effective mechanisms for managing financial sustainability and risks. The proposed recommendations can be used to increase the financial resilience of enterprises in crisis conditions, ensure their financial stability and maintain competitiveness in the market.

Keywords: financial security, management, financial stability, small businesses, risks, economic stability, cyclical economy, wartime.

Formulas: 0, fig.: 0, tabl.: 3, bibl.: 23

Постановка проблеми. В умовах військового конфлікту фінансова стійкість підприємств стає одним із ключових чинників їх фінансової безпеки, виживання та подальшого функціонування. Війна призводить до руйнування інфраструктури, порушення ланцюгів постачання, зниження попиту на товари та послуги, нестабільності валютного ринку та дефіциту фінансових ресурсів. Внаслідок цього підприємства змушені працювати в умовах високих економічних ризиків, що суттєво ускладнює підтримку їх фінансової стійкості. Традиційні підходи до оцінки фінансової безпеки не враховують специфіки циклічної економіки та воєнного стану, що робить їх недостатньо ефективними в умовах кризового середовища. Підприємства потребують адаптивних фінансових стратегій, здатних забезпечити стійкість до зовнішніх загроз, зменшення рівня фінансової залежності та швидке реагування на зміну ринкової кон'юнктури. Актуальність дослідження обумовлена необхідністю визначення індикаторів фінансової безпеки, які дозволять оцінювати фінансовий стан підприємств у період воєнних потрясінь, прогнозувати можливі загрози та розробляти ефективні механізми управління фінансовою стійкістю та фінансовими ресурсами. Визначення таких індикаторів дасть змогу підприємствам розробити стратегії збереження капіталу, залучення інвестицій та мінімізації фінансових ризиків, що сприятиме їх подальшій діяльності навіть у нестабільних умовах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика визначення

рівня фінансової безпеки підприємств широко висвітлена в наукових дослідженнях багатьох учених.

Зокрема, Амосов О.Ю. (2012) та Горячева К.С. (2006) узагальнили теоретичні та практичні підходи до оцінки фінансової безпеки, що були запропоновані різними дослідниками.

Портнова Г.О. (2012) розробила інтегральний показник рівня фінансової безпеки підприємства, об'єднавши систему фінансових коефіцієнтів. Бланк І.О. (2017) у своїх роботах детально проаналізував загрози, що впливають на фінансову безпеку, а також визначив п'ять основних систем аналізу цього показника та запропонував ключові методи його оцінки. Журавльова І.В. (2013) розробила комплексну методику оцінки фінансової безпеки підприємства, що охоплює індикаторний, ресурсно-функціональний, програмно-цільовий, вартісний та ранговий підходи.

Водночас, дослідження Ілляшенко С.М. (2003) встановили взаємозалежність між рівнем фінансової безпеки та забезпеченістю підприємства обіговими коштами. Учений запропонував диференціацію рівнів фінансової безпеки, виділяючи п'ять зон фінансової стійкості залежно від значень ключових фінансових показників.

Формулювання цілей статті. Метою статті є дослідження фінансової безпеки та фінансової стійкості малих підприємств в умовах війни та розробка методичних підходів до їх оцінки. Для досягнення цієї мети необхідно вирішити такі завдання: проаналізувати теоретичні засади фінансової безпеки підприємств та її

ключові складові; визначити основні загрози, що виникають у воєнний період, та їх вплив на фінансовий стан підприємств; ідентифікувати ключові індикатори, що характеризують рівень фінансової безпеки в кризових умовах; оцінити можливість застосування існуючих методик аналізу фінансової безпеки в умовах військового конфлікту та запропонувати адаптовані підходи; розробити рекомендації щодо підвищення фінансової стійкості підприємств та мінімізації ризиків у нестабільному середовищі. Реалізація поставлених завдань дозволить розширити наукове розуміння фінансової безпеки бізнесу в кризових умовах та сприятиме розробці ефективних механізмів управління фінансовими ризиками.

У статті використано комплексний підхід до дослідження фінансової безпеки та фінансової стійкості малих підприємств в умовах війни. Метод аналізу та синтезу застосовано для систематизації підходів до визначення фінансової безпеки підприємств та її ключових індикаторів. Порівняльний метод дозволив проаналізувати відмінності у фінансовій безпеці підприємств у мирний та воєнний час, а також оцінити ефективність різних підходів до її оцінки. Статистичний метод використано для аналізу економічних показників і виявлення тенденцій, що впливають на фінансову стійкість підприємств у кризових умовах. Метод експертних оцінок допоміг визначити ключові загрози та ризики, які мають найбільший вплив на фінансову безпеку. Сценарний аналіз використано для прогнозування можливих загроз і розробки стратегій забезпечення фінансової стійкості малих підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Фінансова безпека підприємств є критичним чинником їхньої фінансової стійкості та здатності адаптуватися до кризових умов, особливо в періоди військових конфліктів. Війна створює значні ризики для бізнесу, що проявляються у вигляді руйнування інфраструктури, втрати ринків збуту, зменшення інвестиційної активності,

порушення логістичних процесів і зростання витрат на ведення діяльності (Бланк, 2017). В умовах високої невизначеності традиційні методи оцінки фінансової безпеки потребують адаптації до реалій кризового середовища. Підприємства, які не здатні швидко реагувати на зміну зовнішніх факторів, опиняються в зоні фінансового ризику, що може призвести до їх банкрутства або суттєвого скорочення виробничих потужностей. Тому аналіз фінансової стійкості та безпеки, розробка ефективних механізмів її підтримки є пріоритетним завданням як для власників бізнесу, так і для державних регуляторів.

Фінансова безпека підприємства визначається як його здатність підтримувати стабільний фінансовий стан, ефективно управляти ризиками та забезпечувати конкурентоспроможність у довгостроковій перспективі (Журавльова, 2021). Вона включає різні аспекти, такі як фінансова стійкість, здатність до відновлення, управління капіталом та інвестиційна привабливість. Сучасні підходи до оцінки фінансової безпеки базуються на аналізі основних фінансових показників, таких як коефіцієнти ліквідності, рентабельності, структури капіталу, а також рівень боргового навантаження (Портнова, 2012). Проте в умовах війни ці показники потребують перегляду, адже макроекономічні чинники суттєво змінюються.

Воєнні дії спричиняють низку макро- та мікроекономічних ризиків, які мають безпосередній вплив на діяльність бізнесу. До основних загроз належать.

Макроекономічні ризики: інфляція, девальвація національної валюти, зниження ВВП, посилення дефіциту бюджету, скорочення попиту, зростання витрат на виробництво, перебої у постачанні сировини та комплектуючих. Війна призводить до економічної нестабільності, що ускладнює прогнозування та довгострокове фінансове планування. Підприємства стикаються з проблемами забезпечення виробничого

процесу, що може призвести до зупинки виробництва.

Фінансові ризики: обмежений доступ до кредитних ресурсів, посилення валютних коливань, зниження інвестиційної привабливості підприємств. Військовий конфлікт створює невизначеність на фінансових ринках, що впливає на доступність капіталу та його вартість.

Одним із основних показників фінансової безпеки є ліквідність підприємства, тобто його здатність покривати поточні зобов'язання за рахунок ліквідних активів. В умовах війни ліквідність набуває ще більшої важливості, оскільки багато підприємств стикаються з нерегулярними грошовими потоками, затримками виплат від контрагентів та нестабільністю ринку. Високий рівень ліквідності дозволяє компаніям швидко адаптуватися до змін та уникати касових розривів. Платоспроможність, у свою чергу, визначає можливість підприємства виконувати свої зобов'язання перед кредиторами, постачальниками та працівниками без значних фінансових втрат.

У кризові періоди підприємства часто змушені залучати додаткове фінансування, що може призвести до надмірного боргового навантаження. Високий рівень позикового капіталу може створювати додатковий фінансовий тиск, особливо якщо умови кредитування ускладнюються або відсоткові ставки зростають. Підприємства з високою

часткою боргових зобов'язань більш вразливі до макроекономічних шоків і можуть стикатися з труднощами у виплатах за кредитами або обслуговуванні боргу. Оптимізація співвідношення власного та позикового капіталу є важливим фактором підтримки фінансової стійкості в умовах війни.

Війна спричиняє різке зниження купівельної спроможності населення, скорочення внутрішнього ринку та ускладнення зовнішньоторговельних зв'язків. У таких умовах підприємства змушені підвищувати ефективність операційної діяльності, зменшувати витрати та оптимізувати виробничі процеси. Рентабельність продажів та ефективність використання активів стають визначальними факторами виживання компаній. Стабільний грошовий потік дозволяє підприємствам підтримувати нормальну діяльність навіть у складних ринкових умовах.

Один із ключових показників фінансової безпеки – це рівень фінансової незалежності підприємства, що визначається часткою власного капіталу у загальній структурі фінансів. Чим більша ця частка, тим менша залежність компанії від зовнішнього фінансування, що дозволяє їй зберігати стійкість навіть за обмеженого доступу до кредитних ресурсів. Фінансова автономія також забезпечує більшу маневреність при ухваленні рішень щодо розвитку підприємства в умовах нестабільності.

Таблиця 1

Концептуальні підходи до забезпечення економічної безпеки підприємств у міжнародній практиці

№	Концептуальний підхід	Основні компоненти безпеки	Особливості реалізації в кризових умовах
1	Інтегроване управління ризиками	операційна стабільність; фінансова стабільність; кібербезпека	посилення моніторингу ризиків та впровадження превентивних заходів
2	Стратегічна стійкість	адаптивність бізнес-моделей; диверсифікація постачальників; фінансові резерви	розробка альтернативних сценаріїв розвитку та планів реагування
3	Екосистемний підхід	мережева безпека; партнерські відносини; репутаційний капітал	посилення партнерських зв'язків та створення галузевих альянсів

Продовження Таблиці 1

4	Інтеграція ESG	екологічна стійкість; соціальна відповідальність; корпоративне управління	підвищення прозорості бізнесу та соціальної відповідальності
5	Цифрова трансформація	цифрова трансформація; технологічна адаптація; цифрова стійкість	прискорення цифровізації та автоматизації бізнес-процесів

Джерело: створено авторами на основі (Eccles, 2019; Eccles (2019); Linkov (2019); Moore, (1996); Prewett (2018)

Війна змушує підприємства шукати нові можливості для збуту продукції, виходити на нові ринки та адаптувати бізнес-модель. Диверсифікація доходів дозволяє знизити ризики, пов'язані зі зменшенням попиту в окремих секторах, та компенсувати можливі втрати на традиційних ринках. Компанії, які мають кілька незалежних джерел доходу, менш схильні до фінансових криз та здатні швидше відновлюватися після економічних потрясінь.

Необхідно зазначити, що всі підприємства на початку війни зменшили оборотність. Особливо це стосується непродовольчого сектору. Ті підприємства, які орієнтовані на продаж побутової техніки, обладнання, меблів, будівельної техніки з об'єктивних причин зменшили обсяги збуту через природне бажання населення витратити кошти виключно на товари першої необхідності. Однак дана ситуація характерна тільки в певний проміжок часу – панічного стану населення, коли на початку воєнних дій потенційний покупець оптимізує власні фінансові ресурси. З часом, коли економічна активність стабілізується, товари першої необхідності змінюються.

Практика показала, що будь-яка війна призводить до матеріальних втрат, а тому та частина населення, яка втрачає майно або стикається з проблемою пошкодження майна, в першу чергу потребуватиме будівельних товарів, меблів, обладнання тощо. Основною характеристикою оборотності підприємств в умовах війни є нестабільність показника оборотності – він може коливатися в залежності від активності воєнних дій в тому чи іншому регіоні.

Варто зазначити, що тільки ті підприємства, які утримуються на плаву в

умовах кризової ситуації під час різкого зменшення обсягів продажу, і намагаються побудувати власний бізнес відповідно до зміни попиту на продукцію, мають змогу стрімко підняти обсяги збуту, зайнявши місця конкурентів, що закрилися або зупинили свою діяльність через війну. Ті підприємства, які здатні налагодити поставки продукції першої необхідності в умовах війни, мають змогу вийти на нові ринки та завоювати нових покупців (Prewett, 2022).

Один із найпоширеніших методів оцінки фінансової безпеки підприємства – це розрахунок ключових фінансових коефіцієнтів, які відображають його стійкість та ефективність роботи. Аналізуючи ліквідність, рентабельність, боргове навантаження та фінансову автономію, можна отримати повну картину фінансового стану компанії. У кризових умовах важливо не лише оцінювати поточний стан підприємства, а й прогнозувати можливі варіанти розвитку подій. Сценарний аналіз допомагає розробити стратегії управління ризиками та підготуватися до можливих фінансових потрясінь.

Метод стрес-тестування використовується для оцінки фінансової стійкості підприємства до різних змін у зовнішньому середовищі, таких як раптове зростання цін на сировину, зниження доходів чи валютні коливання. Це дозволяє виявити слабкі місця у фінансовій структурі підприємства та розробити заходи з їх усунення. Рейтингові моделі використовуються для класифікації підприємств за рівнем фінансової безпеки на основі багатофакторного аналізу. Це дає змогу оцінити загальний фінансовий стан компанії та її перспективи розвитку в кризових умовах.

Фінансові ресурси підприємства повинні виконувати такі функції:

- забезпечення процесу створення бізнесу;
- формування стартового капіталу;
- формування ресурсного потенціалу;
- забезпечення безперервності і відтворюваності торгового процесу;
- виконання фінансових зобов'язань;
- забезпечення фінансової стійкості, платоспроможності, конкурентоспроможності та ефективності господарської діяльності (Румик, 2023).

Вплив загроз на соціально-економічний розвиток визначається системою індикаторів фінансової безпеки. Індикатори фінансової безпеки – це кількісні показники, які адекватно відображають рівень фінансової безпеки, мають високу чутливість та велику сигнальну здатність попереджати про потенційні загрози у фінансовій сфері, значною мірою пов'язані між собою.

Критерієм вибору індикаторів є необхідність комплексної оцінки фінансової безпеки, рівень вразливості окремих сфер фінансової системи та ступінь впливу дестабілізуючих чинників на реалізацію національних інтересів у фінансовій сфері. Відхилення індикаторів від нормативних значень призводить до негативних тенденцій у фінансовій сфері.

Оптимальні значення індикаторів – це інтервал величин, у межах якого створюються найбільш сприятливі умови для функціонування фінансової сфери.

Граничні (порогові) значення індикаторів – це кількісні величини, порушення яких зумовлює несприятливі тенденції у фінансовій сфері та економіці в цілому. Для визначення граничних (порогових) значень індикаторів фінансової безпеки застосовуються такі підходи: аналоговий, що полягає у виборі відповідних показників на основі досвіду країн-аналогів; законодавчий, котрий передбачає встановлення порогових значень на основі пропорцій і показників, значення яких наведено у чинних законодавчих актах; застосування

експертних оцінок; врахування оцінок міжнародних фінансових організацій та значень індикаторів, установлених у двосторонніх і багатосторонніх міжнародних угодах.

Граничні значення індикаторів фінансової безпеки можуть мати декілька рівнів: перший рівень характеризує небажані відхилення значень фінансових індикаторів; другий рівень регламентує значення, порушення яких активізує загрозові процеси в фінансовій сфері; третій рівень свідчить про настання незворотних явищ у фінансовій сфері країни.

Основним критерієм вибору індикаторів є рівень вразливості окремих сфер фінансової системи та ступінь впливу дестабілізуючих чинників на реалізацію національних інтересів. Отже, індикатори обираються з огляду на необхідність комплексної оцінки складових фінансової безпеки. Відхилення індикаторів від нормальних значень призводить до порушення відтворювальних процесів і негативних тенденцій у фінансовій сфері. Обмеженість фінансових ресурсів і неможливість забезпечити стабільний відтворювальний процес зумовлюють високу чутливість економіки України до впливу дестабілізуючих чинників і загроз фінансової безпеки.

Моніторинг індикаторів фінансової безпеки має винятково важливе значення для прийняття нормативно-правових актів та управлінських рішень щодо регулювання економіки, особливо в умовах кризи, різких коливань цін на сировину і підвищеної динаміки змін у зовнішньому середовищі.

Діагностика та моніторинг рівня фінансової безпеки України здійснюються розрахунками безпеки України, затвердженими наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29 жовтня 2013 р. №1277. У методичних рекомендаціях наведено перелік основних індикаторів стану економічної безпеки України, їх оптимальні, порогові та граничні значення, а також порядок розрахунку інтегрального індексу

економічної безпеки, що дає можливість оцінити рівень економічної безпеки України як головної складової національної безпеки держави (Міністерство економічного розвитку і торгівлі, 2013).

Зазначену методику Міністерство економічного розвитку і торгівлі України офіційно використовує для інтегральної оцінки рівня економічної безпеки України в цілому по економіці та за окремими сферами діяльності з метою виявлення потенційно можливих загроз економічній безпеці України. Розрахунки здійснюються щоквартально на підставі офіційних даних статистичного обліку Державної служби статистики України, ДПСУ, НКЦПФР, Міністерства фінансів України та НБУ.

Організація моніторингу стану фінансової безпеки передусім вимагає здійснення на державному рівні таких заходів:

- створення робочого органу, на який має бути покладено функції проведення моніторингу і комплексного аналізу його даних, прогнозування появи та розвитку загрозливих явищ у фінансовій сфері, підготовки інформації щодо стану фінансової безпеки та рекомендацій для органів виконавчої влади, які відповідають за розробку та реалізацію фінансової політики і мають враховувати дію небезпечних чинників;

- формування і постійна актуалізація інформаційно-аналітичної бази моніторингу індикаторів фінансової безпеки; визначення основних джерел формування первинної інформації з питань фінансової безпеки, порядку її подання до зазначеного робочого органу та інших органів виконавчої влади, які відповідають за розробку та реалізацію фінансової політики;

- визначення функцій і повноважень органів виконавчої влади, згідно з їх компетенцією та з урахуванням реальної ситуації в економіці, в частині розробки та впровадження конкретних заходів щодо усунення або послаблення загроз фінансовій безпеці країни.

Слід акцентувати, що неадекватне реагування на загрози фінансовій безпеці

призводить до накопичення негативних явищ у фінансовій сфері та виникнення фінансових криз, які спричиняють стрімке падіння ВВП, порушення процесу формування і розподілу фінансових ресурсів держави, дестабілізацію банківської системи, знецінення національної валюти та дефолт із суверенних боргів (Лютій, 2017).

На думку Єрмошенка М. (2001) індикатори фінансової безпеки повинні характеризувати всі сфери діяльності держави і виділив наступні показники: показники реального і номінального ВВП, індикатори бюджетного сектора, індикатори державного боргу, індикатори грошово-кредитного сектора, індикатори інфляції, індикатори інвестиційної сфери, індикатори фондового ринку та індикатори страхового сектору, кожен з яких сформований на основі системи показників, що перш за все мають кількісні характеристики та найбільш суттєво впливають на порушення фінансової безпеки.

Одним із найпоширеніших підходів до оцінки фінансової безпеки підприємства є індикаторний підхід, який є простим для розрахунку та охоплює різні аспекти діяльності підприємства. Суть цього підходу полягає в тому, що для оцінки рівня фінансової безпеки використовуються індикатори, основними з яких є показники зміни вартості підприємства. Для визначення ступеня фінансової безпеки важливими є не самі показники, а їхні граничні значення. Граничні значення – це критичні величини, порушення яких веде до фінансової нестабільності, заважає нормальному розвитку різних елементів відтворення, викликає формування негативних, руйнівних тенденцій і зниження конкурентоспроможності як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. При цьому найвищий рівень фінансової безпеки підприємства досягається, коли всі індикатори знаходяться в межах порогових значень, а досягнення порогового значення одного показника не повинно здійснюватися на шкоду іншим (Малик, 2015).

Таблиця 2

Індикатори фінансової безпеки підприємства

Показник	Оцінка показника	
	Порогове значення	Оптимальний напрям динаміки
Показники майнового стану		
Коефіцієнт постійності активів	0,5	збільшення
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,5	зменшення
Питома вага дебіторської заборгованості у майні	0,2	зменшення
Коефіцієнт мобільності активів	1	збільшення
Показники ліквідності		
Коефіцієнт поточної ліквідності	1,25	збільшення
Коефіцієнт швидкої ліквідності	1	збільшення
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,275	збільшення
Показники фінансової незалежності		
Коефіцієнт концентрації власного капіталу	0,5	збільшення
Коефіцієнт фінансової стабільності	1	збільшення
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,85	збільшення
Показники ділової активності		
Оборотність коштів у розрахунках (у днях)	30	зменшення
Оборотність запасів (у днях)	15	зменшення
Оборотність кредиторської заборгованості (у днях)	30	зменшення
Оборотність власного капіталу (в оборотах)	1,5	збільшення
Оборотність мобільних активів (в оборотах)	1,5	збільшення
Оборотність сукупного капіталу (в оборотах)	1	збільшення
Показники ефективності діяльності		
Рентабельність сукупного капіталу (ROA)	2,5%	збільшення
Рентабельність власного капіталу (ROE)	5,0%	збільшення
Рентабельність основних засобів	6,0%	збільшення
Валова рентабельність реалізованої продукції	20%	збільшення
Чиста рентабельність реалізованої продукції	5,0%	збільшення

Джерело: створене авторами на основі (Кузенко, 2010)

У рамках цього підходу визначають такі рівні фінансової безпеки підприємства:

–Достатній – індикатори фінансової безпеки підприємства знаходяться в межах встановлених граничних значень.

–Передкризовий – коли хоча б один з індикаторів фінансової безпеки

підприємства відхиляється від нормативного значення.

–Кризовий – якщо більшість індикаторів фінансової безпеки підприємства не відповідають еталонним значенням.

–Критичний – коли всі індикатори фінансової безпеки підприємства перебувають за межами встановлених нормативів (Кузенко, 2018).

Рівень економічної безпеки підприємства залежить від того, наскільки ефективно його керівництво та спеціалісти здатні виявляти потенційні загрози та усувати негативні наслідки впливу шкідливих факторів як ззовні, так і всередині компанії. Однак, незважаючи на сучасні виклики, більшість керівників підприємств не вважають за потрібне розробляти надійну систему економічної безпеки та регулярно її вдосконалювати (Калетнік, 2012).

Досягнення економічної безпеки підприємства можливе через запобігання негативному впливу загроз. Однак не варто вважати загрозою діяльність керівництва, спрямовану на інвестування в цінні папери, впровадження нових організаційних форм або розширення асортименту товарів чи послуг. Такі управлінські рішення є ризикованими і можуть призвести до негативних економічних наслідків, зокрема через зміни на ринку цінних паперів чи невідповідність потребам споживачів. Проте ці дії орієнтовані на досягнення основної мети підприємства – його подальший розвиток, і вони є частиною підприємницької діяльності, яка завжди передбачає ризики і можливі втрати.

Стан економічної безпеки оцінюється за допомогою критеріїв та показників, які називаються індикаторами економічної безпеки і мають кілька важливих властивостей:

1. Вони відображають загрози економічній безпеці як на рівні підприємства, так і на рівні регіону чи держави в кількісній формі.

2. Вони характеризуються високою мінливістю і чутливістю, що дозволяє

інформувати державу, суспільство та різні ринкові суб'єкти про майбутні загрози, пов'язані з економічними змінами, які можуть виникнути внаслідок політичних заходів.

3. Для ефективного виконання своїх функцій ці індикатори повинні взаємодіяти між собою, оскільки окремий розгляд кожного з них не дає достатньо повної картини (Бобров, 2012).

Барановський О.І. (2022) визначає низку індикаторів для оцінки фінансової безпеки підприємств, установ та організацій, серед яких: мінімальний розмір статутного фонду, величина активів, обсяг продажу, оборотність активів, розмір інвестицій, коефіцієнт рентабельності капіталовкладень, строк окупності капітальних вкладень, рівень інновацій, показник достатності сукупного капіталу, частка залученого капіталу, розмір питомого оборотного капіталу, прибутковість капіталу, прибутковість активів, відношення прибутку до середньорічного капіталу, достатність обігового капіталу, показники ліквідності, величина ліквідного дефіциту, коефіцієнт Кука, максимальний розмір ризику на одного позичальника, рівень оподаткування, період погашення дебіторської заборгованості, розмір позичкового відсотка, коефіцієнт покриття відсотка, періодичність погашення кредиторської заборгованості та сума кредитування. Цей підхід враховує різні види діяльності підприємств, зокрема банківську діяльність, однак не бере до уваги вплив інтелектуального потенціалу підприємства на формування як фінансових результатів, так і на забезпечення фінансової безпеки.

Для візуалізації запропонованої методики оцінюмо вказані індикатори ТОВ «Портмоне» (табл. 3).

Таблиця 3

Індикатори фінансової безпеки компанії ТОВ «Портмоне» за 2020-2024 рік

Показник	Роки				
	2020	2021	2022	2023	2024
Коефіцієнт поточної ліквідності	0.52	0.47	1.41	1.40	1.40
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0.00	0.00	0.99	0.88	0.78
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0.52	0.46	1.40	1.40	1.40
Коефіцієнт автономії	0.38	0.49	0.65	0.71	0.70
Рентабельність активів (ROA)	0.02	0.02	0.01	0.13	0.10
Рентабельність власного капіталу (ROE)	0.04	0.05	0.02	0.20	0.15
Чиста маржа	0.01	0.01	0.00	0.06	0.05
Коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом	0.51	0.64	1.28	1.19	1.20
Коефіцієнт заборгованості	0.48	0.51	0.35	0.29	0.30

Джерело: розраховано авторами на основі звітності ТОВ «Портмоне», 2025).

Фінансові показники ТОВ «Портмоне» за 2020–2024 роки демонструють позитивну динаміку ліквідності та фінансової стійкості. Коефіцієнт поточної ліквідності зріс до нормативного рівня (1,41) у 2022 році та залишався стабільним у 2023–2024 роках. Коефіцієнт швидкої ліквідності також досяг оптимального значення (1,4), а абсолютна ліквідність значно покращилася, хоча все ще нижча за норматив. Фінансова стійкість зросла: коефіцієнт автономії піднявся до 0,70, а коефіцієнт покриття необоротних активів власним капіталом стабілізувався на рівні 1,19–1,20. Водночас рівень заборгованості знижується, що свідчить про зменшення фінансових ризиків. Проте рентабельність активів (ROA) та власного капіталу (ROE) залишаються нижчими за оптимальні значення (0,10 та 0,15 відповідно у 2024 році), що вказує на необхідність підвищення ефективності управління фінансовими ресурсами та прибутковості бізнесу.

У результаті проведеного дослідження принципів та підходів до формування сукупності показників і визначення їх граничних значень, ми дійшли висновку, що при оцінці фінансової безпеки підприємства необхідно дотримуватись кількох

основних принципів. По-перше, параметри оцінки повинні відповідати сутності процесу, що аналізується. По-друге, важливим є принцип комплексності, який передбачає врахування всього комплексу факторів, що впливають на формування та зміцнення фінансової безпеки. Третім принципом є принцип системності, що передбачає систематизацію факторів і виділення найбільш суттєвих з них. Принцип послідовності проявляється в етапності оцінки фінансової безпеки, а принцип відповідності полягає у забезпеченні взаємозв'язку між критерієм і системою показників. Також важливим є принцип плановості, згідно з яким кожне підприємство повинно враховувати та планувати показники фінансової безпеки для досягнення поточних і стратегічних цілей. Останнім принципом є принцип зацікавленості, який стимулює покращення ефективності використання факторів виробництва з метою пошуку і забезпечення резервів економічного і соціального розвитку підприємства.

Висновки. Отже, фінансова стійкість та фінансова безпека малих підприємств залежить від їхньої здатності до швидкої адаптації, ефективного управління ризиками та стратегічного планування. Війна, економічна

нестабільність та зміни на світовому ринку вимагають впровадження дієвих фінансових інструментів, моніторингу загроз і мінімізації їхнього впливу. Ключову роль відіграють управління фінансовою стійкістю та ліквідністю, диверсифікація доходів, оптимізація витрат і контроль боргового навантаження. Важливим аспектом є взаємодія між підприємствами, державними органами та фінансовими установами для підтримки стабільності бізнесу. У кризових умовах необхідно посилювати корпоративне управління, забезпечуючи прозорість і відповідальність у фінансових рішеннях. Підвищення рівня фінансової безпеки має стати стратегічним пріоритетом, що сприятиме не лише фінансовій стійкості малих підприємств у воєнний час, а й їхньому подальшому розвитку.

Таким чином, фінансова безпека підприємства є багатогранним поняттям, яке включає не лише інструменти для захисту від фінансових ризиків, але й стратегії для забезпечення стабільного розвитку у складних умовах розвитку циклічної економіки. І саме в умовах війни ці стратегії набувають особливої актуальності, адже здатність до адаптації та ефективного управління фінансовими

потоками є необхідною умовою для збереження фінансової стійкості підприємства та розвитку економіки загалом.

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямку передбачають удосконалення методології оцінки фінансової стійкості та фінансової безпеки малих підприємств в умовах воєнного стану, зокрема розробку адаптивних індикаторів, що враховують високий рівень економічної невизначеності. Важливим напрямом є поглиблене вивчення впливу зовнішніх та внутрішніх факторів на фінансову стійкість підприємств, включаючи макроекономічні ризики, зміни в міжнародних фінансових відносинах та ефективність державної підтримки. Окремої уваги потребує аналіз цифрових фінансових технологій, які можуть сприяти зміцненню фінансової стійкості та фінансової безпеки шляхом автоматизації фінансового менеджменту, ризик-менеджменту та прогнозування кризових явищ. Також перспективним є дослідження стратегій антикризового управління, що дозволять підприємствам швидше адаптуватися до нестабільного середовища та забезпечувати довгострокову фінансову стійкість підприємств.

Література:

1. Амосов О.Ю.(2012) Формування системи оцінки фінансової безпеки підприємства. *Економіка підприємства*. № 1. С. 8-13.
2. Горячева К.С.(2006) Механізм управління фінансовою безпекою підприємства: автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01. Київ: НАУ, 17 с.
3. Портнова Г.О., Антоненко В.М. (2012) Фінансова безпека підприємств: сучасні погляди щодо сутності та оцінки. *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. № 1. С. 345-355. URL: https://ea.donntu.edu.ua/bitstream/123456789/28623/1/znpnudps_2012_1_35.pdf
4. Бланк О.І. (2017) Управління фінансами підприємств : підручник / І.О. Бланк, Г.В. Ситник, В.С. Андрієць. 2-ге вид., переробл. і доповн. Київ: нац. торг.-екон. ун-т, С. 792. URL: <https://knute.edu.ua/file/MjIwNw==/4acbcb3d5dd8a83a8869162381a2536.pdf>
5. Журавльова І.В., & Лелюк С.В.(2013) Морфологічний аналіз фінансової безпеки суб'єкта підприємництва. *Вісник НТУ «ХПІ»*. № 49(1022). С. 51-60.
6. Ілляшенко С.М. (2003) Складові економічної безпеки підприємства та підходи до їх оцінки. *Актуальні проблеми економіки*. № 3(21). С. 12-19.
7. Полтініна О.П., Юшко С.В., & Малишко Є.О. та ін.(2021); Фінанси: навчально-методичний посібник за заг. ред. д-ра екон. наук, професора І. В. Журавльової. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, С. 216. URL: <http://repository.hneu.edu.ua.pdf>
8. Eccles, R.G., & Klimenko, S. (2019). The investor revolution: Shareholders are getting serious about sustainability. *Harvard Business Review*. <https://hbr.org/2019/05/the-investor-revolution?ct=16016>
9. Kane, G.C., Palmer, D., Phillips, A.N., Kiron, D., & Buckley, N. (2019). Strategy, not technology, drives digital transformation. *MIT Sloan Management Review*. URL: <https://sloanreview.mit.edu/projects/strategy-drives-digital-transformation>.
10. Linkov, I., & Trump, B.D. (2019). The science and practice of resilience. Cham: Springer Nature. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-3-030-04565-4>

11. Moore, J. F. (1996). *The death of competition: Leadership and strategy in the age of business ecosystems*. New York: Harper Business.
12. Prewett, K., & Terry, A. (2018). COSO's updated enterprise risk management framework-A quest for depth and clarity. *Journal of Corporate Accounting & Finance*, 29 (3), 16-23. DOI: <https://doi.org/10.1002/jcaf.22346>
13. Костенко Ю. О., Короленко О. Б., & Гузь М. М.(2022) Аналіз фінансової стійкості підприємства в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. Випуск № 43. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-77>
14. Румик, І., Плетенецька, С., & Царенок, О. (2023). Особливості управління фінансовими ресурсами підприємств в умовах воєнного стану. *Вчені записки Університету «КРОК»*, (4(72), 9-19. DOI: <https://doi.org/10.31732/2663-2209-2023-72-9-19>
15. Лютий І.О., Боринець С.Я., & Варналій З.С., та ін.(2017) *Фінанси*. Підручник за ред. д.е.н., проф. І.О. Лютого. Київ : Видавництво Ліра-К, С. 728. URL: <https://lira-k.com.ua/preview/12444.pdf?srsId=AfmBOop5ky-m5pa1EBY14o5T2v2ObHvrQ7AsIMmq2lihk9flxLazB0gP>
16. Єрмошенко М. (2001) *Фінансова безпека держави: національні інтереси, реальні загрози, стратегія запобігання*. Київ: Київ. нац. тог-екон. ун-т., С. 309.
17. Малик О.В.(2015) *Формування механізму управління фінансовою безпекою підприємства: дис. канд. екон. наук: Хмельницький*, С. 263
18. Кузенко Т.Б., Мартюшева Л.С., Грачов О.В., & Литовченко О.Ю. (2010) *Фінансова безпека підприємства: навч. посіб.* Харків: ХНЕУ, С. 304 URL: <http://repository.hneu.edu.ua/bitstream.pdf>
19. Калетнік Г.(2012) Стійкість економіки як фактор безпеки та розвитку держави. *Економіка України*. № 7. С. 16-25. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv_2012_7_3
20. Бобров Є.(2012) Сучасні підходи до дослідження економічної безпеки *Економіка України*. № 4. С. 80-85. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv12_4_10
21. ТОВ «ПОРТМОНЕ». URL: <https://clarity-project.info/edr/31868613/finances>
22. Барановський О.І.(2004) *Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія*. Київ: Київ. нац.торг-екон.ун-т, С. 759. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv.zip
23. Наказ міністерства економічного розвитку і торгівлі України «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України» від 29.10.2013 № 1277. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>